

Формування критичного мислення як важливої складової навчальної діяльності на уроках української мови та літератури

В обґрунтуванні змін в Концепції Нової української школи зазначено, що найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями [2].

Державний стандарт базової середньої освіти визначає наскрізні вміння для здобувачів загальної середньої освіти. Одними із них є критичне й системне мислення, що виявляється у визначенні характерних ознак явищ, подій, ідей, їх взаємозв'язків, умінні аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, зважати на протилежні думки та контраргументи, розрізняти факти, їх інтерпретації, розпізнавати спроби маніпулювання даними, використовуючи різноманітні ресурси і способи оцінювання якості доказів, надійності джерел і достовірності інформації [1].

На думку вчених, що досліджують питання розвитку критичного мислення, зокрема О. Пометун, критичне мислення, вміння ставити ефективні запитання та формулювати оригінальні рішення, не можна вважати додатковою або неважливою здатністю людини у XXI столітті. Для розв'язання серйозних проблем сучасності (економічні кризи, глобальне потепління тощо) потрібні значні інноваційні зрушення, а отже – розвинене незалежне мислення людей. Швидкий розвиток технологій також вимагає, щоб здобувачі освіти не лише опановували нові комплекси знань, умінь та навичок, а й постійно оцінювали результати й наслідки власних дій і поведінки [3, с. 89].

Критичне мислення – складне, багатовимірне й багаторівневе явище. Мислити критично означає вільно використовувати розумові стратегії та операції високо рівня для формулювання обґрунтованих висновків і оцінок, прийняття рішень. Щоб стимулювати критичне мислення, учителям необхідно:

- дозволити учням вільно розмірковувати;
- сприймати різноманітні думки й ідеї учнів;
- сприяти активному залученню здобувачів освіти до освітнього процесу;
- висловлювати віру в спроможність кожного учня створювати критичні судження;
- заохочувати критичні міркування учнів.

Саме на критичному мисленні засновані інтерактивні методи навчання, які активно розробляють та застосовують у практиці заклади загальної середньої освіти. Звертаємо увагу на те, що популярні сьогодні активні й інтерактивні методи навчання не слід впроваджувати механічно. Багато в чому від учителя залежить, бути чи не бути критичному мисленню в його учнів, адже вчитель має обрати правильний шлях до розуміння світогляду автора, який закладено у твір на уроках української літератури. Потрібно дослухатися не лише до потреб учня, класу, але й брати до уваги основну ідею твору. Обираючи методи формування критичного мислення учнів, слід урахувати особливості класу (рівень підготовки здобувачів освіти), особливості твору, духовний світ письменника та особисті якості вчителя.

Окрім того, кожен учитель має власні універсальні методи роботи. Водночас слід пам'ятати, що новітні освітні технології не відмінюють класичних методів навчання. Ці методи пройшли апробацію багатовіковою історією розвитку європейської педагогічної думки, вони довели свою вагомість та ефективність.

Рекомендуємо ретельно й обдуманно обирати серед великої кількості методів і прийомів ті, які найбільш ефективно вплинуть на розвиток критичного мислення під час вивчення тієї чи іншої теми. Це можуть бути: метод передбачення, складання асоціативних куців, опорних схем, таблиць; «Інтелектуальний конфлікт», «Незакінчене речення», «Фантастичний елемент», «Навчаючи, вчуся», «Підступні запитання» та інші.

Кожен з методів навчання має певні переваги і недоліки. Ефективність їх застосування визначається специфікою конкретного освітнього процесу. Універсальних рекомендацій щодо складу і застосування методів навчання не існує. Учитель самостійно приймає рішення про використання того чи іншого методу на основі свого власного досвіду, врахування особливостей класу з метою максимальної ефективності освітнього процесу.

Технологія критичного мислення може бути представлена універсальна, яка дозволяє отримати такі освітні результати як уміння працювати у різних галузях знань з інформаційним потоком, який зростає та постійно оновлюється; уміння висловлювати власні думки усно чи письмово, чітко та коректно по відношенню до оточуючих; уміння формувати власну точку зору, власну думку на основі осмислення різноманітного досвіду, ідей та уявлень; уміння розв'язування проблеми; здатність самостійно займатися власною освітою; уміння співробітничати та працювати у групі; здатність будувати конструктивні відносини з іншими людьми.

Розвиток критичного мислення можливий за виконання наступних умов:

➤ учитель приймає різні ідеї, думки; підтримує активність учнів у процесі навчання; підтримує у них упевненість у тому, що вони не ризикують бути незрозумілими; вірить у кожного учня;

➤ учні відкриті для вчителя, для саморозвитку, впевненості в собі, здатні усвідомити і зрозуміти цінність своїх ідей та думок; беруть активну участь в освітньому процесі; поважають різні думки.

Для стимулювання критичного мислення, рекомендуємо вчителям:

✓ виділяти час на кожному уроці для забезпечення можливостей для застосування критичного мислення здобувачами освіти;

✓ дозволяти учням вільно розмірковувати та приймати різноманітні ідеї та думки; цінувати критичні міркування учнів;

✓ сприяти активному залученню до освітнього процесу;

✓ забезпечити учнів середовищем, вільним від насміхань;

✓ висловлювати віру у здатність кожного учня породжувати критичні судження.

Список використаних джерел:

1. Державний базовий стандарт. URL: <https://cutt.us/om7oV> (дата звернення – 20.01.2021).

2. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої освіти. URL: <https://cutt.ly/RI0tqpZ> (дата звернення – 20.01.2022)

3. Пометун, О.І. Критичне мислення як педагогічний феномен. Український педагогічний журнал. 2018. №2. С. 89 – 98.